



Centraal Bureau
voor de Statistiek

Bevolkingstrends 2014

Te veel of te weinig inkomen voor de buurt? Dan een grotere kans om te verhuizen

Jan Latten (CBS, UvA)

Marjolijn Das (CBS)

Sako Musterd (UvA)

Wouter van Gent (UvA)

april 2014

Buurtten verschillen van elkaar, onder andere in inkomensniveau. Maar ook binnen een buurt zijn niet alle inkomens gelijk. Bewoners met een inkomen dat sterk afwijkt van het mediane buurtinkomen verhuizen vaker, en gaan dan vaak in buurten wonen waar zij qua inkomen beter tussen de andere bewoners passen. Met andere woorden: het verhuisgedrag van burgers zorgt er ook voor dat zij de sociale afstand tot hun buurtgenoten reduceren.

1. Inleiding

Stedelijke buurten verschillen van elkaar. Zo heeft de grachtengordel in het centrum van Amsterdam al eeuwen het imago een woonplek voor beter bemiddelden te zijn. Andere wijken, bijvoorbeeld de Bijlmer, staan daarentegen bekend als woonplek voor Amsterdammers met een klein budget. In Den Haag bestaat al tijden het verschil tussen wonen op het zand (duurdere huizen, hogere inkomens) en op het veen (goedkopere huizen, lagere inkomens). Buurten kunnen op vele dimensies verschillen, bijvoorbeeld qua huishoudenssamenstelling, etnische samenstelling, gemiddeld inkomen van bewoners of combinaties daarvan. Dat bepaalt het 'karakter' van een buurt. Park, Burgess en McKenzie die in 1925 hun standaardwerk *The City* publiceerden zagen dergelijke verschillen vooral als resultaat van natuurlijke processen (in Park et al. 1984).

Tegenwoordig worden wijk- en buurtverschillen binnen een stad als het resultaat van een complex van factoren gezien, met een rol voor individuele keuzen, de woningmarkt, maar ook voor overheidsinterventies (Wacquant 1993; Burgers en Musterd 2002; Atkinson 2006).

In een verzorgingsstaat slagen overheden er doorgaans in een al te sterke scheiding tussen inwoners met hoge en lage inkomens te voorkomen (Musterd en Ostendorf 1998). Overheden en woningcorporaties investeren al jaren in achterstandswijken om de sociaaleconomische situatie van de bewoners te verbeteren. Soms worden koopwoningen gebouwd in buurten met een eenzijdige, goedkope sociale-woningvoorraad om het welvaartsniveau van bewoners te 'mengen'. Dat dit niet beperkt blijft tot de kleine selecties van wijken die als 'paradepaardjes' van het beleid zijn gekozen, maar ook in andere wijken gebeurt, wordt duidelijk uit het recent verschenen SCP-rapport 'Werk aan de wijk' (Permentier et al. 2013). Een van de heersende gedachten achter zulk beleid is dat gemixte buurten voordelen bieden voor met name de bewoners met de laagste sociaaleconomische positie, doordat ze via hun middenklasse-buurtgenoten toegang krijgen tot sociale netwerken die hen betere kansen geven. In de praktijk worden daarmee meer heterogene buurten gecreëerd, en worden de buurtgemiddelden op een hoger niveau gebracht, zodat de buurten een beter imago krijgen.

Er zijn bedenkingen bij dergelijke sociale-mix-interventies. Grote verschillen tussen buurtbewoners kunnen juist teweegbrengen dat bewoners zich minder bij elkaar en de buurt betrokken voelen. Ook spontaan opkomende menging is niet altijd voordelig. Zo constateert Van der Meer (2006) dat het vertrek van rijke, fitte ouderen in de grote steden leidt tot concentraties van ouderen met lage inkomens die steeds meer moeite hebben zich staande te houden. Ouderen met alleen AOW of een klein pensioentje blijven achter in de achterstandswijken in de grote steden en hebben nauwelijks contact met de instromende jongere bewoners. Zij lopen een verhoogd risico op isolatie omdat er in hun veranderende

woonomgeving weinig vrijwilligers te vinden zijn op wie ze een beroep kunnen doen (Van der Meer, 2006). Recent constateerden Van Beuningen e.a. een verband tussen etnische mix en criminaliteit in een buurt. Dat hangt volgens hen samen met gebrek aan sociaal kapitaal, in de vorm van lage buurtcohesie en minder vrijwilligers (Van Beuningen et al., 2013).

Ook kan de toestroom van nieuwe middenklasse-bewoners in relatief arme stadsbuurten ten koste gaan van zittende bewoners, die mogelijk niet meer in de buurt kunnen of willen blijven wonen (Sykes, 2011). Daardoor kan de heterogeniteit van bewoners juist weer afnemen.

Ook op het punt van etnische mix – die met mix in inkomen en leefstijl samenhangt (Van Beuningen et al. 2013) – zijn er indicaties dat mensen niet graag in een buurt wonen waar ze uitzonderingen zijn. Afwijken van (een deel van) de bewoners in de eigen woonbuurt kan wellicht een drijfveer zijn om een woonbuurt te verlaten en een andere woonbuurt op te zoeken. Het gaat dan om de vraag in hoeverre men ‘past’ bij de buurt, zowel qua inkomen als in sociale zin: de zogenaamde *sociale afstand* tot de andere buurtbewoners.

Dit onderzoek richt zich op de relatie tussen sociale afstand tot de woonbuurt en verhuisgedrag. Verhuizen mensen die meer verdienen dan buurtbewoners vaker dan mensen die minder verdienen, en zo ja, waar naartoe? Sociale afstand omvat vele dimensies: sociale status, etniciteit, leeftijd, huishoudenspositie, levensstijl, etc. Een aantal dimensies hangt onderling vaak samen. In dit onderzoek gaat het om de sociale afstand in sociaaleconomische positie: in hoeverre wijkt het individuele (huishoudens)inkomen af van het gemiddelde inkomen in de buurt.

Onze aandacht gaat uit naar verhuisgedrag van bewoners in de vier grote steden en hun randgebieden: de stadsgewesten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Tussen de grootstedelijke buurten en binnen de stadsgewesten is relatief veel diversiteit in bevolkingssamenstelling, welvaart, verhuisdynamiek, en een grotere problematiek met achterstandswijken en segregatie. Door verhuizing over korte afstand kunnen bewoners in geheel andere leefwerelden terecht komen. Zo is in 2011 het percentage hoge inkomens in de Haagse wijk Duttendel 48 procent en circa 4 kilometer verderop in de Schilderswijk 6 procent. In de laatstgenoemde wijk is het percentage onder of rond het sociaal minimum echter 31 procent (CBS, Statline). Verhuizingen over korte afstand, tussen buurten binnen de stad of binnen het betreffende stadsgewest, zouden daarom kunnen samenhangen met dergelijke contrasten, anders dan het louter vinden van een andere woning. Dat betekent niet dat woningkwaliteit geen rol zou spelen. Daar wordt in deze analyse apart rekening mee gehouden, en wel zo dat we zicht krijgen op de zelfstandige betekenis van inkomen ten opzichte van het gemiddelde inkomen in de buurt. De vertrekbuurten in onze analyse liggen in deze stadsgewesten. De bewoners van de grote steden verhuizen niet alleen binnen de G4, maar ook naar buiten de grote steden. De veronderstelling is dat de verhuizing daarbij niet primair wordt aangejaagd door woningkwaliteit of sociale woonomgeving, maar meer door stappen in de arbeidscarrière, partnerschap of opleidingscarrière (De Jong en Fawcett, 1981). De bestemmingsbuurten kunnen daarom overal in Nederland liggen.

2. Theoretische achtergrond

2.1 Het begrip sociale afstand

Sociale afstand is een kernbegrip in de sociale wetenschappen. Het begrip geeft aan in welke mate mensen qua achtergrondkenmerken op elkaar lijken (Fossett, 2006). Sociale afstand van een individu tot (het gemiddelde van) de andere bewoners in zijn woonbuurt kan aangeven of het individu zich verbonden voelt met de buurt. Daarbij kan het gaan om bijvoorbeeld verschillen in opleiding, beroepsstatus of inkomen.

Een individueel ervaren grote sociale afstand tot de woonbuurt kan tot selectief verhuisgedrag leiden (Hamnett 2003; Forrest et al. 2004; Ostendorf en Musterd 2012). Dit selectieve verhuisgedrag kan op het niveau van buurten zichtbaar worden in een toenemende segregatie (Atkinson en Flint 2004; Fossett 2006). Een voorbeeld is de segregatie op buurtniveau van allochtonen en autochtonen, de 'zwarte' en 'witte' buurten. Deze segregatie is gedeeltelijk het resultaat van verhuisgedrag van mensen die een grote sociale afstand ervaren tot de buurt waarin ze woonden. Daarom zochten zij buurten op waarin de buurtgenoten meer op hen lijken. Zie de literatuur over 'witte vlucht' (Bolt et al., 2008; Meeuws et al., 2013) en over locatievoorkeuren van minderheidsgroepen (Fossett, 2006; Zorlu en Latten, 2010).

2.2 Wonen tussen gelijken: Waarom?

Sociaal homogene buurten lijken voordelen te bieden voor bewoners. Zo stelden Hipp en Perrin (2009) vast dat een grotere diversiteit in inkomen, van leeftijd, huwelijkse status en de aanwezigheid van kinderen leidt tot een lagere verbondenheid met de andere buurtbewoners. Voor mensen met een lage maatschappelijke status kan wonen tussen mensen die een andere – hogere – status hebben bepaalde voordelen bieden (Musterd et al. 2012 voor een literatuuroverzicht van deze buurteffecten). Dat kan hen motiveren om te verhuizen naar buurten waar mensen wonen met een hogere maatschappelijke status, die zij zichzelf ook willen aanmeten. Verhuizingen naar 'betere' buurten zouden een middel kunnen zijn om de eigen status te verbeteren. Toch zijn er ook aanwijzingen dat mensen met een lage maatschappelijke status misschien het liefst tussen anderen wonen die niet al te veel van hen afwijken.

Er is nog relatief weinig bekend over de relatie tussen individueel verhuisgedrag en de mate van sociale afstand tot de buurt van bestemming. Dat geldt ook voor de relatie tussen individueel verhuisgedrag en sociale afstand tot de vertrekbuurten. Meer bekend is dat bij opwaartse ruimtelijke mobiliteit (verhuizen naar welvarender buurten) opleiding en inkomen een cruciale rol spelen. Mensen met een hoger inkomen en opleiding verhuizen veel vaker 'omhoog' naar een betere buurt dan mensen met een relatief laag inkomen. Kansarmen blijven achter in gedepriveerde buurten (Groot-Britannië, Clarke et al. 2013). Het is echter aannemelijk dat mensen sociale kenmerken en reputatie van de buurt meewegen in hun verhuisbeslissing. Bij woonkwaliteit gaat het niet alleen om de fysieke kenmerken van de woning. Ook de directe omgeving en de sociale kenmerken van de buurtbewoners tellen mee. Het is algemeen geaccepteerd dat websites met koopwoningen de bezoekers uitgebreide overzichten bieden met achtergrondkenmerken van buurtbewoners. Dat moet potentiële kopers helpen bij de koopbeslissing.

Nederlands onderzoek is schaars. Uitzonderingen zijn studies naar etnische segregatie (Bolt et al., 1998, 2008, Doff en Kleinhans, 2011, Zorlu en Latten, 2010) en een recente studie van Boterman (2012). Laatstgenoemde laat zien dat middenklasse-stellen die een kind krijgen uiteenlopende locatievoorkeuren hebben. Zo zijn er middenklasse-gezinnen die sterk cultureel georiënteerd zijn en een voorkeur hebben voor wonen in een binnenstedelijk milieu, en er zijn er ook die economisch georiënteerd zijn en een voorkeur hebben voor een middenklasse-milieu buiten de binnenstad. De Vries et al. (2007) hebben laten zien dat Amsterdamse huishoudens die er economisch op vooruit gaan en binnen Amsterdam verhuizen dikwijls naar buurten gaan waar het gemiddeld inkomen hoger ligt. De woningprijzen en huurprijzen liggen er ook hoger. Daarbij worden woningprijzen en woonkwaliteit waarschijnlijk niet alleen bepaald door de fysieke woningkenmerken, maar ook door sociale kenmerken en reputatie van de buurt.

Woningprijzen en huurprijzen zijn niet evenredig over de buurten verspreid, waardoor een huishouden dat qua inkomen de oude woning ontstegen is en op zoek is naar een duurdere woning alleen al door de ruimtelijke spreiding van woningen een grotere kans heeft om de buurt te verlaten. Vice versa geldt hetzelfde voor mensen die minder verdienen dan het buurtgemiddelde en op zoek gaan naar een goedkopere woning. In onze studie beperken we ons tot inkomensafstand als indicator voor sociale afstand omdat verschil in inkomen in vrijwel alle hier genoemde studies als cruciaal naar voren komen. Zo bleek dat individuen minder tevreden zijn wanneer anderen om hen heen méér verdienen (Erzo en Luttmer 2005). Om de 'afstand' tot rijkere buurtgenoten te verminderen, kunnen zij proberen meer te verdienen, maar als dat niet lukt, zouden zij ook kunnen verhuizen naar een omgeving waarin zij minder afwijken in inkomen. Voor mensen die in inkomen zo achteruit zijn gegaan dat de woonlasten niet meer zijn op te brengen, is een verhuizing een extern opgedrongen noodzaak.

Op basis van het voorgaande formuleren we twee verwachtingen. De eerste verwachting betreft de vertrekbuurt: hoe sterker buurtbewoners qua huishoudensinkomen van het buurtgemiddelde afwijken – in positieve en in negatieve zin – hoe groter de kans is dat zij verhuizen. Voor degenen met een relatief zwakke positie is hierbij mogelijk niet altijd sprake van een positieve keuze, maar eerder van noodzaak. Daarnaast komt uit de literatuur naar voren dat mensen een voorkeur hebben voor wonen tussen mensen met een iets hogere status. Ze anticiperen op een verhoging van de eigen status of leiden hun eigen status af van die van de buurt.

Eerder onderzoek toonde aan dat verhuizingen over korte afstand vaak gemotiveerd zijn door woonwensen, tevredenheid met de woonbuurt en door de woningmarkt, terwijl lange-afstandsverhuizingen vaker economische motieven hebben, zoals werk of studie (De Jong en Fawcett, 1981, Feijten en Visser, 2005, Ekamper en Van Huis, 2005). We verwachten daarom vooral een effect van sociale afstand op de verhuiskans binnen het eigen stadsgewest. De tweede verwachting betreft de bestemmingsbuurt. We verwachten dat individuen en huishoudens bij voorkeur verhuizen naar bestemmingsbuurten waar anderen wonen die qua inkomen minder van hen verschillen dan in de buurt van vertrek. Ook als men verhuist vanwege een betere woning, sluit dat niet uit dat tevens wordt gelet op de fysieke en sociale woonomgeving. De kwaliteit van wonen hangt ook samen met de sociale context en de voorzieningen in de omgeving zoals basisscholen, de bereikbaarheid, de waardevastheid van de koopwoning, kortom de sociale context als buurtkenmerk (Boterman, 2012). Weer verwachten we dit vooral bij verhuizingen binnen het eigen stadsgewest.

We formuleren de volgende onderzoeksvragen:

- In welke mate is de kans om binnen het stadsgewest te verhuizen groter als het inkomen verder af ligt van het buurtgemiddelde? Hoe zit dat bij verhuizingen buiten het stadsgewest?
- In hoeverre gaan verhuizers die binnen het stadsgewest verhuizen, wonen tussen mensen die in inkomen meer op hen lijken?

3. Data en methoden

De data zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-statistisch Bestanden (SSB). Het SSB bevat longitudinale en integrale gegevens van alle inwoners van ons land. In dit onderzoek gebruiken we de verslagjaren 2008 en 2009. Het onderzoek richt zich op het verhuisgedrag en de verhuisbestemmingen van de bewoners van de stadsgewesten rondom de vier grote steden van Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Dat wil zeggen dat vertrekbuurten in deze vier stadsgewesten moeten liggen. De bestemmingsbuurten zijn alle buurten in Nederland. De onderzoekspopulatie is beperkt tot personen van 25 tot 48 jaar (geboren tussen 1960 en 1983). Deze leeftijdscategorie is gekozen omdat het mensen zijn die hun opleiding hebben afgerond en aan hun arbeidscarrière zijn begonnen, maar nog tamelijk mobiel zijn, zowel geografisch als sociaal (arbeids- en wooncarrière, gezinscarrière). Naar verwachting zijn deze individuen nog het meest gevoelig voor vormende invloeden van buitenaf. De populatie is verder beperkt tot personen die gedurende de onderzoeksperiode een stabiel paar, een gezin, of alleenstaand waren. Gaan samenwonen en uit elkaar gaan zijn heel vaak aanleiding om te gaan verhuizen (Feijten en Van Ham, 2007; De Groot et al., 2011), maar zulke levensloopgebeurtenissen vormen niet de focus van dit onderzoek en zijn daarom buiten de analyses gelaten. Er is gebruik gemaakt van het gestandaardiseerd huishoudensinkomen: het reguliere CBS inkomensgegeven waarbij het huishoudensinkomen is verkregen door het besteedbaar inkomen aan de hand van equivalentiefactoren te corrigeren. In de analyse is telkens gebruik gemaakt van relatieve inkomensniveaus, d.w.z. het individuele huishoudensinkomen is telkens gerelateerd aan het mediane inkomen in de woonbuurt. De sociale afstanden verwijzen dus niet naar absolute inkomensniveaus.

We onderscheiden drie typen verhuizingen:

- verhuizingen buiten het stadsgewest. Bij dergelijke lange-afstandsverhuizingen verwachten we weinig invloed van pushfactoren van de vertrekbuurt.
- verhuizingen buiten de eigen buurt maar binnen het stadsgewest. Dit zijn verhuizingen die vooral beïnvloed worden door woonwensen, woonkwaliteit en door de woningmarkt. Deze verhuizingen zijn de beste graadmeter van de verhuismotivatie die het doel is van onze analyse: het verkleinen van de sociale afstand.
- verhuizingen binnen de eigen buurt en niet-verhuizingen (de referentiecategorie). Hierbij verandert de sociale afstand niet.

Voor de eerste onderzoeksvraag zijn multinomiale logistische regressiemodellen geschat.

De afhankelijke variabele is ingedeeld in drie categorieën:

1. niet verhuisd of binnen de buurt verhuisd;
2. verhuisd binnen het stadsgewest;
3. verhuisd buiten het stadsgewest.

De belangrijkste onafhankelijke variabele geeft de sociale afstand weer van individuen tot hun woonbuurt in termen van sociaaleconomische positie. Dit is geoperationaliseerd als de afstand tussen het huishoudensinkomen van een individu en het mediane huishoudensinkomen van de buurt van vertrek, in vijf klassen: 'veel hoger dan de buurtmediaan' (inkomen meer dan 75 procent boven het mediane buurtinkomen; 87 000 personen) 'hoger dan de buurtmediaan' (25 procent tot 75 procent boven de buurtmediaan, 154 000 personen), 'rond de buurtmediaan (25 procent eronder tot en met 25 procent erboven, 324 000 personen) 'lager dan de buurtmediaan (25 procent tot 75 procent onder de buurtmediaan, 128 000 personen) en 'veel lager dan buurtmediaan' (meer dan 75 procent onder de buurtmediaan, 21 000 personen).

In onze analyses hebben we geen rekening gehouden met inkomensstijging of –daling in de onderzoeksperiode zelf, maar nemen we inkomen als een standgegeven. Dit omdat we verwachten dat inkomensstijgingen binnen de onderzoeksperiode van een jaar nog te recent zijn om al een rol te spelen in de beslissing om in datzelfde jaar al te verhuizen (mogelijk wel in de jaren erna).

Daarnaast is een reeks controlevariabelen opgenomen, zie tabel 4.2, waarvan bekend is dat ze een belangrijke rol spelen bij verhuisgedrag: leeftijd, geslacht, huishoudenstype, herkomstgroepering, opleiding, huishoudensinkomen. Twee controlevariabelen geven de positie op de woningmarkt weer: of men huiseigenaar is of huurder, en of men in de kerngemeente van het stadsgewest woont of in een van de randgemeenten. De overige controlevariabelen hebben betrekking op transitie: in sociaaleconomische positie, baanveranderingen en het krijgen of uit huis gaan van kinderen.

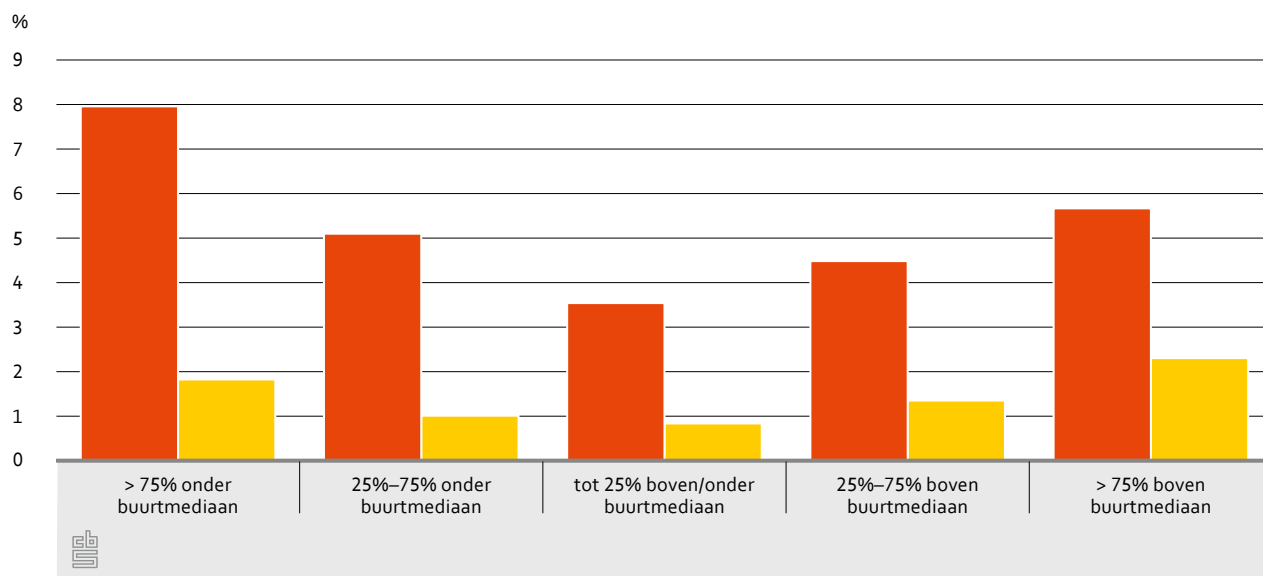
Alle transitievariabelen, inclusief de doelvariabele, hebben betrekking op de periode tussen september 2008 en september 2009. De overige variabelen hebben betrekking op een standcijfer ultimo september 2008.

De tweede onderzoeksvraag betreft de individuele sociale afstand tot het niveau van de buurt van bestemming. Deze is weergegeven met kruistabellen. Sociale afstand (in termen van sociaaleconomische positie) is op dezelfde manier geoperationaliseerd als bij de eerste onderzoeksvraag. Deze analyse is beperkt tot degenen die binnen het stadsgewest verhuisden.

4. Resultaten

Een grote sociaaleconomische afstand tot het gemiddelde in de buurt leidt inderdaad tot een verhoogde kans op verhuizen. Van de mensen met een veel hoger inkomen dan de mediaan in de buurt verhuist binnen één jaar 5,5 procent naar een andere buurt binnen het stadsgewest (figuur 4.1). Onder de personen die een veel lager inkomen hebben dan het mediane inkomen van de buurt is het percentage verhuizers binnen het stadsgewest nog hoger: bijna 8 procent. Dat is meer dan tweemaal zo hoog als van degenen van wie het inkomen rond de mediaan van de buurt ligt. Laatstgenoemden verhuizen het minst vaak: slechts 3,5 procent verhuist binnen het stadsgewest. Een soortgelijk patroon, hoewel minder sterk, is te zien voor verhuizingen buiten het stadsgewest: hoe sterker mensen qua inkomen afwijken van de buurtmediaan, hoe groter de kans is om buiten het stadsgewest te verhuizen.

4.1 Percentage verhuizers, naar hoogte van het inkomen ten opzichte van de buurtmediaan (vertrekbuurt)



■ Verhuizers buiten de buurt
 ■ Verhuizers buiten het stadsgewest

Bron: Stelsel van Sociaal-statistische bestanden (SSB)

De multinomiale logistische regressie bevestigt bovenstaande bevindingen, zie tabel 4.2¹⁾. Zoals verwacht gaat zowel een grotere positieve als negatieve afstand tot het mediane inkomen samen met een hogere verhuiskans.

Het is niet uit te sluiten dat dit resultaat beïnvloed wordt door het feit dat mensen verhuizen omdat ze een kwalitatief betere woning willen of juist omdat ze een goedkopere woning zoeken. Verhuizingen vanwege woningkwaliteit verwacht je met name van mensen die veel verdienen maar in een goedkoop huis wonen, en van mensen die juist weinig verdienen maar in een relatief duur huis wonen. In een aanvullende analyse (resultaten worden hier niet gepresenteerd) is een tweede multinomiale logistische regressie uitgevoerd, waarbij ter controle een variabele is toegevoegd die staat voor de mate van ‘mismatch’ tussen het inkomen en de waarde van de woning: de verhouding tussen het huishoudensinkomen en de WOZ-waarde van de woning, in tien categorieën (decielen).

Uit die analyse blijkt inderdaad dat mensen die ten opzichte van hun inkomen in een relatief duur huis of in een goedkoop huis wonen vaker verhuizen dan mensen die ‘gemiddeld’ wonen. Belangrijker is dat ook na deze correctie voor ‘verhuizen wegens woningkwaliteit’ mensen met een grote inkomensafstand tot de burens vaker verhuizen dan mensen die rond de buurtmediaan zitten, en dit geldt weer zowel voor mensen die een lager inkomen hebben

¹⁾ Robuustheidstoetsen

Er zijn in tweede instantie diverse robuustheidstoetsen uitgevoerd. Ten eerste is van ongeveer 60 procent van de onderzoekspopulatie geen opleidingsniveau bekend. Dit is selectief, hoogopgeleiden zijn oververtegenwoordigd. Daarom heeft het CBS een weegfactor ontwikkeld. Bij regressieanalyses is het echter niet altijd nodig om die te gebruiken. Daarom zijn analyses uitgevoerd met en zonder wegingsfactoren. De resultaten van die modellen leken zo sterk op elkaar dat we besloten hebben opleidingsniveau ongewogen op te nemen met een categorie ‘opleidingsniveau onbekend’. Dat heeft als voordeel dat er meer massa is. Ten tweede zijn de analyses herhaald voor uitsluitend de bewoners van de kerngemeenten. Vrijwel alle patronen leverden hetzelfde beeld op. Als laatste zijn voor singles en stellen afzonderlijke analyses uitgevoerd. Hun verhuispatronen bleken vergelijkbaar. Dat leidde tot de beslissing hen tegelijk in één model op te nemen waarbij stellen vertegenwoordigd zijn door een referentiepersoon die *random* is toegewezen.

als voor mensen die een hoger inkomen hebben. Er is dus een onafhankelijk effect van sociale inkomensafstand op de verhuiskans, een effect dat dus losstaat van het streven naar een betere of juist goedkopere woning.

4.2 Multinomiale logistische regressie op verhuispatronen van bewoners van de stadsgewesten van de vier grote steden

Categorieën	Verhuisd binnen het stadsgewest	Verhuisd buiten het stadsgewest
Sociale afstand (afstand van het huishoudensinkomen van de persoon tot de mediaan van de huishoudensinkomens in de buurt)		
Meer dan 75% onder de buurtmediaan	2,025 ***	2,365 ***
25% - 75% onder de buurtmediaan	1,163 ***	1,288 ***
Tot 25% boven of onder de buurtmediaan (ref)		
25% - 75% boven de buurtmediaan	1,390 ***	1,418 ***
Meer dan 75% boven de buurtmediaan	1,952 ***	2,239 ***
Leeftijd		
	0,947 ***	0,949 ***
Geslacht		
Man	1,104 ***	1,100 ***
Vrouw (ref)		
Huishoudenstype		
Alleenstaand	0,891 ***	0,710 ***
Stel (ref)		
Herkomstgroepering		
Marokkaans	0,921 **	0,393 ***
Turks	0,973	0,420 ***
Surinaams	1,088 **	0,557 ***
Nederlandse Antillen en Aruba	1,062	0,895
Overig niet-westers	1,408 ***	0,984
Westers	1,181 ***	0,934
Auchtocatoon (ref)		
Opleidingsniveau		
Onbekend	0,979	0,587 ***
Laag	0,933 *	0,513 ***
Midden	0,953 *	0,715 ***
Hoog (ref)		
Gestandaardiseerd huishoudensinkomen (x1000 Euro)		
	0,998 ***	1,002 **
Woont in koopwoning/huurwoning		
Koopwoning	0,589 ***	0,589 ***
Huurwoning (ref)		
Woonplaats binnen het stadsgewest		
Woont in randgemeente	0,904 ***	0,904 ***
Woont in kerngemeente (ref)		
Kinderen in het huishouden 2008–2009		
Kinderen, jonger dan vijf jaar	1,457 ***	1,910 ***
Kinderen, vijf jaar of ouder	0,884 ***	0,723 ***
(laatste) kind uit huis gegaan	1,904 ***	2,018 ***
Kind gekregen	1,540 ***	1,518 ***
Geen kinderen (ref)		

4.2 Multinomiale logistische regressie op verhuispatronen van bewoners van de stadsgewesten van de vier grote steden (slot)

Categorieën	Verhuisd binnen het stadsgewest	Verhuisd buiten het stadsgewest
Sociaaleconomische positie 2008–2009		
Van actief naar inactief	1,174 ***	1,159
Van inactief naar actief	1,150 ***	1,484 ***
Inactief	0,939 **	0,943
Student hoger onderwijs	1,343 ***	1,812 ***
Geen inkomensbron	0,463 ***	0,639 ***
Overig	1,125 *	1,802 ***
Actief (ref)		
Baanverandering		
Geen verandering	0,937 **	0,604 ***
Van baan veranderd (ref)		

Bron: Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)
Referentiecategorie afhankelijke variabele is 'niet verhuisd of binnen de buurt verhuisd'
Chi2=18959, p<0,001, Nagelkerke's R²=0,07, df=60, N=754371
*=p<0,05; **=p<0,01; ***=p<0,001

In tegenstelling tot de verwachting blijkt de mate van inkomensverschil zowel een effect te hebben op de verhuiskans binnen het stadsgewest als op de verhuiskans buiten het stadsgewest. We veronderstelden dat een grote sociale afstand vooral zou leiden tot verhuizingen binnen het stadsgewest, omdat uit de literatuur bekend is dat verhuizingen over langere afstand meestal niet gerelateerd zijn aan wensen rond de woning en de woonomgeving. Deze veronderstelling blijkt niet te worden bevestigd. Het kan zijn dat genoemde wetmatigheden steeds minder gelden voor stedelingen in de Randstedelijke gewesten. Werken, wonen en vrije tijd spelen zich af binnen én buiten gemeentegrenzen. Het ruimtelijk gedrag en de oriëntatie op potentiële woonplekken overschrijdt daarmee de grenzen van stadsgewesten. Dit kan het geval zijn in situaties waarbij direct aangrenzend aan het stadsgewest aantrekkelijke suburbane woongebieden voorkomen. Denk aan de noordkant van het Groene Hart, aan het gebied ten zuiden van het Amsterdamse stadsgewest, of Leiden en omgeving, te midden van de Amsterdamse en Haagse regio. Moderne burgers kunnen bovendien steeds beter geïnformeerd zijn over de kenmerken van potentiële woonbuurten buiten hun directe woonomgeving, onder andere via internet, waardoor mensen zich mogelijk ruimer oriënteren dan in het verleden. Dat zou ook kunnen gelden voor degenen die vanwege een baan een buurt elders in het land moeten zoeken.

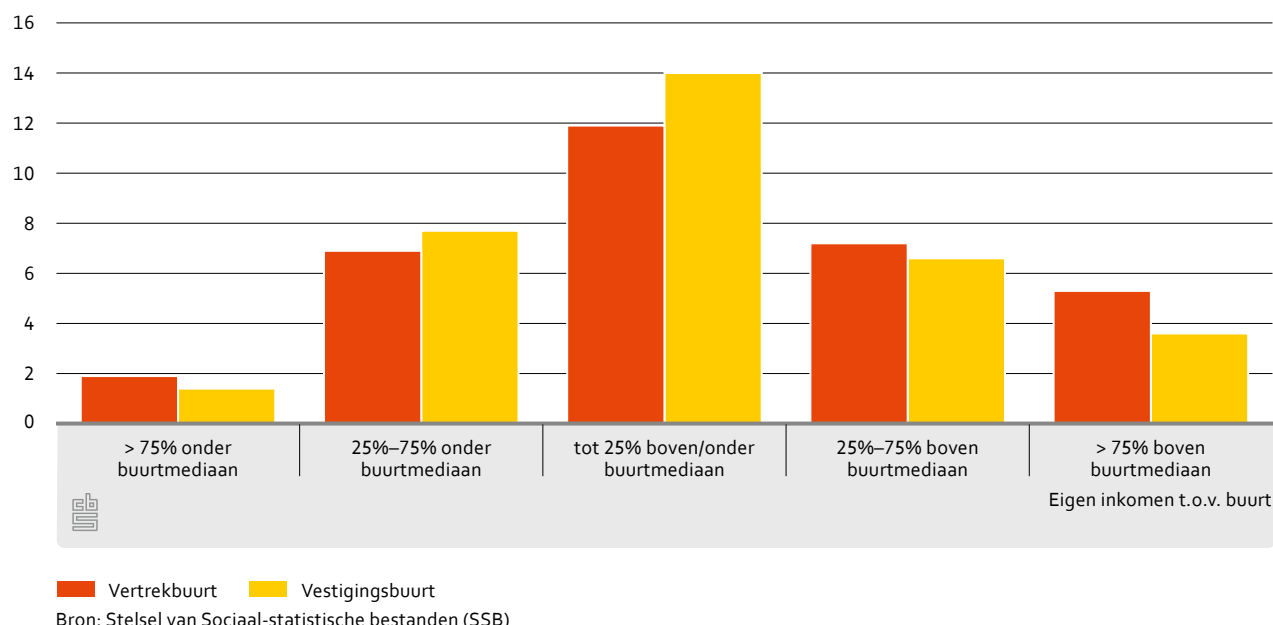
De tweede onderzoeksvraag had betrekking op de bestemmingsbuurt van verhuizers binnen het stadsgewest: past het sociaaleconomische niveau van de bestemmingsbuurt beter bij de individuele positie dan het sociaaleconomische niveau van de vertrekbuurt? Dit blijkt inderdaad het geval (figuur 4.3). Het huishoudensinkomen van de verhuizers ligt na verhuizing (in de bestemmingsbuurt) vaker rond de buurtmediaan dan vóór de verhuizing (in de vertrekbuurt).

In de vertrekbuurt zaten mensen vaker hoger of veel hoger dan de buurtmediaan, in de bestemmingsbuurt wat vaker lager. Dit laatste kan wijzen op een aspiratie-effect: het streven bij een groep te horen met een hogere maatschappelijke status.

Tabel 4.4 geeft een matrix van verhuizende huishoudens naar vertrek- en bestemmingsbuurten, dus van de individuele verhuisstromen van de ene buurt naar de andere. De meeste verhuizingen (53 procent) vinden plaats naar buurten die qua gemiddeld inkomen

4.3 Aantal individuen dat verhuist naar sociaaleconomische afstand tot vertrek- en vestigingsbuurt

Aantal verhuizers x 1 000



vergelijkbaar zijn met de vertrekbuurt. Dit is de vetgedrukte diagonaal van de matrix. De overige verhuizers gaan in meerderheid (28 procent) wonen in een buurt die qua gemiddeld inkomen dichterbij hun eigen inkomen ligt dan in hun oude woonbuurt, en een minderheid verhuist naar een buurt die wat inkomen betreft verder van hen af ligt dan de vertrekbuurt. Dit is in overeenstemming met het idee dat mensen via verhuisgedrag zoeken naar convergentie met het buurtgemiddelde.

De percentages onder de diagonaal – *schuingedrukt* – zijn ‘opwaarts mobiele’ personen. Ze gaan wonen in buurten met een hoger gemiddeld inkomen dan in de vertrekbuurt.

Deze opwaartse mobiliteit komt ongeveer anderhalf keer zoveel voor als het omgekeerde, verhuizen naar ‘buurten met een lager gemiddeld inkomen dan de vertrekbuurt’. Het komt vooral voor onder mensen die in hun vertrekbuurt een hoger inkomen hadden dan de andere buurtbewoners.

Het aspiratie-effect is duidelijk te zien als ingezoomd wordt op personen die qua inkomen goed gematched waren met de vertrekbuurt. 22 procent van de verhuizers die vóór de

4.4. Overgangstabel van sociale afstand¹⁾ van huishoudens die binnen het stadsgewest verhuizen

Ten opzichte van de bestemmingsbuurt

Ten opzichte van de vertrekbuurt	Meer dan 75% onder de buurtmediaan	25%–75% onder de buurtmediaan	Tot 25% boven of onder de buurtmediaan	25%–75% boven de buurtmediaan	Meer dan 75% boven de buurtmediaan	Totaal
Meer dan 75% onder de buurtmediaan	3	2	1	0	0	6
25% - 75% onder de buurtmediaan	1	12	6	1	0	21
Tot 25% boven of onder de buurtmediaan	0	7	23	5	1	36
25% - 75% boven de buurtmediaan	0	1	10	9	2	22
Meer dan 75% boven de buurtmediaan	0	0	3	6	7	16
Totaal	4	23	42	20	11	100

Bron: Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB).

¹⁾ Sociale afstand (afstand van het huishoudensinkomen van de persoon tot de mediaan van de huishoudensinkomens in de buurt)

verhuizing rond de buurtmediaan zaten, verhuizen naar een buurt waar het inkomen hoger ligt, slechts 15 procent verhuist naar een buurt waar het inkomen lager ligt.

5. Conclusie en discussie

De belangrijkste conclusie is dat een al te grote sociale afstand tussen individu en buurt een verhuismotief kan zijn. Dit geldt voor degenen van wie de inkomenspositie (veel) hoger is dan van de buurt van vertrek ('te veel inkomen voor de buurt') en voor degenen van wie deze positie (veel) lager is dan van de buurt van vertrek ('te weinig inkomen voor de buurt'). In beide gevallen is de verhuigeneigdheden groter vergeleken met individuen van wie de sociale positie dichterbij het buurtgemiddelde ligt.

Opvallend is dat vooral bewoners met een veel lager inkomen dan het mediane inkomen vaker de buurt uit verhuizen. Uit de analyse van het verschil in sociale afstand tot de vertrekbuurt en tot de buurt van bestemming blijkt bovendien dat mensen niet alleen verhuizen uit buurten die sociaal niet goed 'passen', maar dat zij ook de 'mismatch' reduceren: mensen verhuizen vaker naar buurten waar ze qua inkomen meer lijken op hun buurtgenoten. Voor mensen die 'te weinig geld' hebben voor de buurt waarin ze woonden, zijn daarvoor twee mogelijke verklaringen. Het zou kunnen dat de verhuizing eerder noodzaak is dan vrije keuze omdat de woonlasten niet meer zijn op te brengen. Dat is het geval als hun sociaaleconomische positie is verslechterd, bijvoorbeeld door werkloosheid. De verhuizing kan echter ook om sociale redenen plaatsvinden. Als het inkomensniveau in een buurt stijgt, voelen mensen die daarin achterblijven zich sociaal en qua voorzieningenstructuur wellicht niet meer thuis tussen de nieuwe bewoners.

Voor degenen die 'te veel geld' hebben voor de buurt waarin zij woonden, ligt het anders. Mogelijk hebben zij in voorgaande jaren een flinke sociale stijging doorgemaakt en passen zij daardoor niet meer in hun oude buurt. Voor hen is de verhuizing meer een vrije keuze. Deze sociaal sterkeren zullen gemakkelijker een plek kunnen vinden die past bij hun gewenste positie. Hun verhuismotivatie zal gedeeltelijk voortkomen uit de behoefte aan meer woningkwaliteit, bijvoorbeeld een technisch betere of grotere woning. Uit dit onderzoek blijkt dat mensen kennelijk niet uitsluitend selecteren op aspecten van de woning, maar ook op de context van de woonomgeving: de voorzieningen in de buurt, het aanzien van de buurt, de sociale samenstelling en de sfeer in de buurt.

Méer mensen verhuizen naar een buurt waar de inkomens hoger liggen (waar ze zelf onder de mediaan zitten) dan naar een buurt waar de inkomens lager liggen (waar ze zelf boven de mediaan zitten). Dit ondersteunt het idee dat velen hun opwaartse aspiraties alvast kenbaar maken in hun woongedrag. Verhuizen naar een woonbuurt waar de bewoners net een stapje hoger op de maatschappelijke ladder staan kan een middel zijn voor individuele opwaartse sociale mobiliteit. Het imago van een buurt straalt immers af op de bewoners. Ook meer praktische aspiraties spelen waarschijnlijk een rol: mensen anticiperen bij het kopen van een huis op een inkomensstijging op de lange termijn. Daardoor gaan ze aan het begin van hun wooncarrière in relatief 'dure' buurten wonen.

De resultaten van dit onderzoek passen in de lijn van ander onderzoek naar verhuisvoorkeuren van mensen, zoals onderzoek naar etnische segregatie, waaruit keer op keer blijkt dat veel mensen een sterke voorkeur hebben voor het wonen tussen 'gelijken', allerlei beleidsmaatregelen ten spijt. Al te rigoureuze ingrepen van overheden om de sociale structuur binnen een buurt te heterogeniseren zullen wellicht minder effect hebben dan gepland. De inherente drang van mensen om een woonomgeving te kiezen die past bij hun eigen sociale positie zal dan blijkbaar telkens tot een nieuwe uitsortering leiden. De laatste jaren heeft de overheid minder ingezet op interventies om de sociale mix te vergroten. De – niet ongunstige – keerzijde van de medaille is er ook: meer gelijkheid binnen de buurt brengt meer stabiliteit en wellicht meer participatie in de buurt.

Literatuur

Atkinson, R., 2006, Padding the bunker: Strategies of middle-class disaffiliation and colonisation in the city *Urban Studies* 43, pp. 819–32.

Atkinson, R. & Flint, J., 2004, Fortress UK? Gated communities, the spatial revolt of the elites and time-space trajectories of segregation. *Housing Studies* 19(6), pp. 875–892.

Beuningen J. van, Schmeets, H., Arts, K, & Te Riele, S., 2013, Samenhang tussen etnische diversiteit en criminaliteit: de rol van sociaal kapitaal. *Bevolkingstrends online*, oktober 2013.

Bolt, G., Kempen, R. van, & Ham, M. van, 2008, Minority ethnic groups in the Dutch housing market: Spatial segregation, relocation dynamics and housing policy. *Urban Studies*, 45(7), 1359–1384.

Bolt, G., Burgers, J. & Kempen, R. van, 1998, On the social significance of spatial location: spatial segregation and social inclusion, *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment* 13, pp. 83–95.

Boterman, W., 2012, Residential Practices of Middle Classes in the Field of Parenthood. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Burgers, J. & Musterd, S., 2002, Understanding Urban Inequality; A model based on existing theories and an empirical illustration. *International Journal of Urban and Regional Research* 26 (2), pp. 403–413.

CBS, Statline, Kerncijfers Wijken en Buurten.

Clark, W.A.V., Ham, M. van & Coulter, R., 2013, Spatial mobility and social outcomes. *Journal of Housing and the Built Environment*. Online first. DOI 10.1007/s10901-013-9375-0.

Doff, W., & Kleinhans, R., 2011, Residential Outcomes of Forced Relocation Lifting a Corner of the Veil on Neighbourhood Selection. *Urban Studies*, 48(4), pp. 661–680.

- Erzo, F., & Luttmer P., 2005, Neighbors as negatives: relative earnings and well-being. *The Quarterly Journal of Economics*, August, pp. 963–1002.
- Ekamper, P. & Huis, M. van, 2005, Verhuizingen en huishoudensveranderingen in Nederland: verschillen tussen COROP-regio's. *Bevolkingstrends* 53(1), pp. 84-89.
- Feijten, P. & Visser, P., 2005, Binnenlandse migratie: verhuismotieven en verhuisafstand. *Bevolkingstrends* 2005 (2), pp. 75-81.
- Feijten, P., & Ham, M. van, 2007, Residential mobility and migration of the divorced and separated. *Demographic Research* 17, pp. 623–654.
- Forrest, R., La Grange, A. & Yip, N.M., 2004, Hong Kong as a global city? Social distance and spatial differentiation. *Urban Studies* 41 (1), pp. 207–227.
- Fossett, M., 2006, Ethnic preferences, social distance dynamics, and residential segregation: Theoretical explorations using simulation analysis. *Journal Of Mathematical Sociology* 30 (3–4), pp. 185–274.
- Groot, C. de, Mulder, C.H., Das, M. & Manting, D., 2011, Life events and the gap between intentions to move and actual mobility. *Environment and Planning A* 43, pp. 48–66.
- Hamnett, C., 2003, Gentrification and the middle class remaking of inner London, 1961–2001. *Urban Studies* 40: pp. 2401–2426.
- Hipp, J.R. & Perrin, A.J., 2009, The Simultaneous Effect of Social Distance and Physical Distance on the Formation of Neighborhood Ties. *City & Community* 8(1), pp. 5–25.
- Jong, G.F. de, & Fawcett, J.T., 1981, Motivations for migration: an assessment and a value-expectancy research model. In: G.F. De Jong & R.W. Gardner (Eds.), *Migration decision making. Multidisciplinary approaches to microlevel studies in developed and developing countries*. New York: Pergamon Press, pp. 13–58.
- Meer, M. van der, 2006, *Ouderen en hun sociaal-ruimtelijke integratie in Nederland*, proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Meeuws, B., N. Schuermans, & P. De Decker, 2013, Working paper for the RC43 Conference workshop on experiences of home in changing neighbourhoods. Amsterdam 10–13/07/13.
- Musterd, S. & Ostendorf W (eds.), 1998, *Urban Segregation and the Welfare State. Inequality and Exclusion in Western Cities*. London, New York: Routledge.
- Musterd, S., Vos, S. de, Das, M. & Latten, J.J., 2012, Neighbourhood Composition and Economic Prospects: A Longitudinal Study in the Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 103 (1), pp. 85–100.
- Ostendorf, W. & Musterd S (2012), Social Spaces and Urban Policies. In: Smith, S.J., Elsinga, M., O'Mahony, L.F., Eng, O.S., Wachter, S., Eastaway, M.P. (eds) *International Encyclopedia of Housing and Home*, Vol 6. Oxford: Elsevier; pp. 489–501.

Park R.E., Burgess, E.W. & McKenzie, R.D. eds. *The city*. University of Chicago Press, 1984.

Permentier, M., Kullberg, J. & Noije, L. van, 2013, *Werk aan de wijk. Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Sykes, B., 2011, *Spatial Order and Social Position*. Dissertation Amsterdam University, 2011.

Vries, A. de, Hamers, B., Manting, D., & Latten, J.J. 2007, *Stad uit balans. Een grotere kloof tussen arme en rijkere wijken?* *Bevolkingstrends* nr. 3, pp. 33–37.

Wacquant, L., 1993, *Urban Outcasts - Stigma and Division in the Black-American Ghetto and The French Urban Periphery*. *International Journal of Urban and Regional Research* 17(3), pp. 366–383.

Zorlu, A., & Latten J., 2010, *Selectieve verhuispatronen van autochtonen en allochtonen en de rol van voorkeuren*. In: *CBS Bevolkingstrends*, nr. 1, pp. 32–38.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2013–2014	2013 tot en met 2014
2013/2014	Het gemiddelde over de jaren 2013 tot en met 2014
2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2013 en eindigend in 2014
2011/'12–2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2011/'12 tot en met 2013/'14

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2014.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.